

ประเทศไทย 4.0 กับอนาคตเกษตรไทย

ประสาธ เกศวพิทักษ์¹

“ประเทศไทย 4.0” เป็นวลีที่มีการกล่าวถึงกันบ่อยๆ ในระยะนี้ แต่หลายๆ ท่านก็ยังคงสับสนกับคำๆ นี้ บางท่านที่สนใจในเรื่องโทรศัพท์มือถือก็คิดว่าเป็นเรื่องโทรศัพท์ที่มีการพัฒนาจากระบบ 3G เป็น 4G ซึ่งเป็นความคลาดเคลื่อนอย่างร้ายแรง เพราะเป็นคนละเรื่องเลย

“ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” ที่ถูกกล่าวถึงมากเพราะประเทศไทย 4.0 ได้ถูกกำหนดให้เป็นนโยบายชาติในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่มีขบวนการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แตกต่างจากอดีต โดยประเทศไทย 1.0 เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติในระยะแรกๆ ที่ยึดการพัฒนาด้านเกษตรกรรม โดยระยะนี้ยังเน้นการพัฒนาเพื่อบริโภคภายในประเทศมากกว่าการส่งออก การดำเนินการเกษตรที่เน้นหัวใจหรือหลักของการพัฒนาจึงใช้วิธีการและขบวนการคงเดิมที่สืบทอดกันมาหลายสิบปีในอดีต

ประเทศไทย 2.0 เป็นระยะการพัฒนา ระยะที่ 2 ที่เริ่มมองถึงการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป้าหมายการพัฒนาจึงเน้นด้านอุตสาหกรรม แต่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กหรืออุตสาหกรรมเบาเป็นหลัก

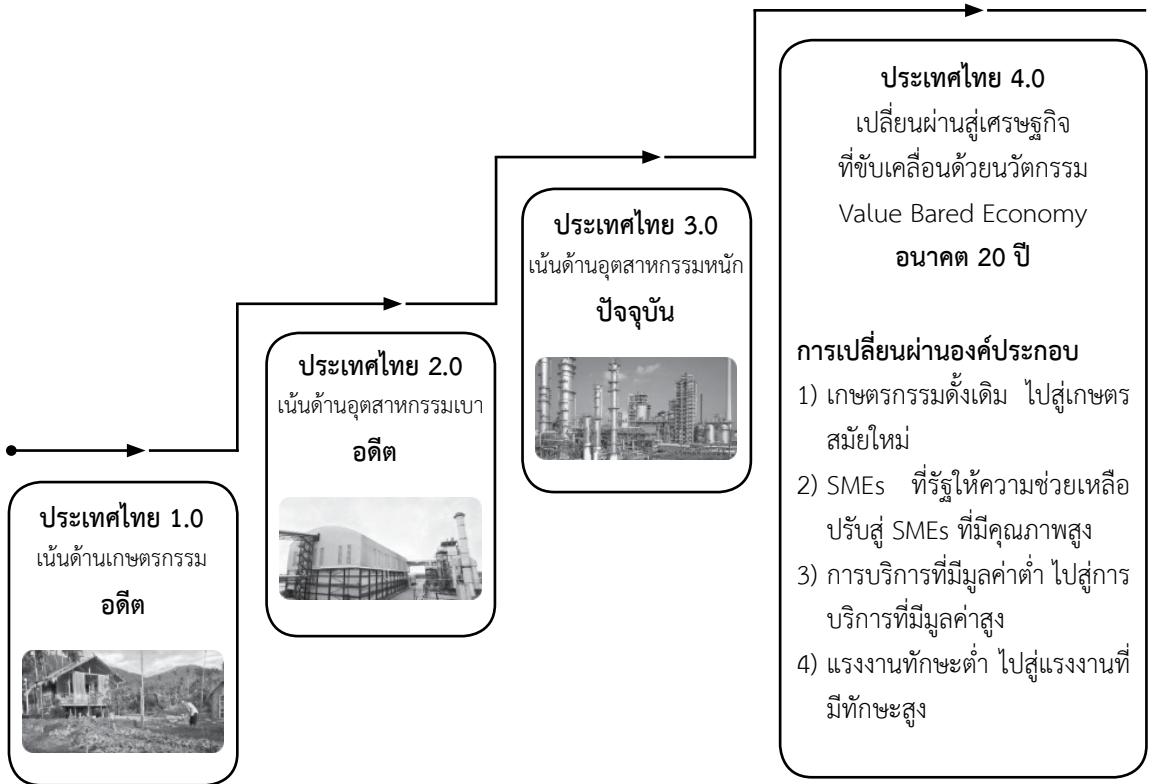
ประเทศไทย 3.0 เป็นระยะการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่หันมาส่งเสริมอุตสาหกรรมหนักทุกรูปแบบ ซึ่งยึดโยงกับด้านการเกษตรไม่มากนัก การพัฒนาระยะนี้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลก ซึ่งเริ่มมี

การหยิบยกปัญหาผลกระทบจากภาคอุตสาหกรรมมาเป็นข้อกีดกันการค้า

ประเทศไทย 4.0 เป็นนโยบายชาติระยะ 20 ปี ที่กำหนดแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ มีการปรับเปลี่ยนขบวนการผลิตที่ก้าวหน้า เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสนับสนุนการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น “โดยภาคการเกษตรที่เป็นแกนหลักด้านหนึ่งของการพัฒนาจะมีขบวนการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการเกษตรที่มีขบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ไปสู่เกษตรสมัยใหม่ มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ มากขึ้น” โดยตั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ตัวเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรมีความรอบรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและเทคโนโลยีด้านอื่นๆ ได้แก่ การบริหารจัดการการตลาดและการจำหน่ายอย่างดีที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เรียกว่า “เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmers)” โดยทางราชการจะพยายามส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการตลาดห่วงโซ่มากขึ้น โดยรูปแบบการพัฒนาหรือโครงสร้างการพัฒนา ดังภาพที่ 1

จากนโยบายชาติระยะ 20 ปี “ประเทศไทย 4.0” สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีภารกิจจัดทำหรือแปลงนโยบายของชาติสู่แผนปฏิบัติของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็น “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12” โดยเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นเป้าหมายระยะยาว คือ “เศรษฐกิจมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

¹ อดีตนายกสมาคมนิตินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทย

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) จึงเป็นแนวทางปฏิบัติระยะแรกของส่วนราชการ เอกชน และประชาสังคม ตามนโยบายของชาติระยะ 20 ปี (2560-2579) โดยการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีหลักการสำคัญประกอบด้วย

1) ยึด “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดการบูรณาการในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ มีระบบภูมิคุ้มกัน และการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ทำให้ทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ โดยระบบเศรษฐกิจที่เจริญต่อเนื่องแต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2) ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสภาวะที่ดี พัฒนาคณะ

ให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม

3) ยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ประเทศไทยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 “ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

4) ยึด “เป้าหมายอนาคตประเทศไทย ปี 2579” เป็นเป้าหมายในการพัฒนา 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมาย ที่จะบรรลุได้ใน 5 ปีแรก และเป้าหมายรองลงมา ควบคู่กับกรอบเป้าหมายที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGS) ที่ประกอบด้วยลักษณะการพัฒนา ลักษณะฐานการผลิตและบริการ ลักษณะของคน

และสังคมไทย โดยกำหนด “เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน บนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย เป็นพลเมืองที่มีวินัยดี และเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์”

5) ยึด “หลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปี ที่ต่อยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์เป็นเป้าหมายระยะยาว” จากกรณีที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะเป็นกลไกลำดับแรกที่จะกำกับผลักดันและส่งต่อแนวทางการพัฒนาและเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ให้เกิดผลเชิงปฏิบัติในทุกด้าน ทุกระดับ อย่างสอดคล้องแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงให้ความสำคัญกับการใช้กลไกประชารัฐที่เป็นการรวมพลังขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยมีการกำหนดประเด็นบูรณาการของการพัฒนาที่มีการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาที่ชัดเจน

นอกจากการปฏิบัติที่ยึด 5 หลักการสำคัญที่กล่าวแล้ว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสถานการณ์ ทักษะการสิ่งแวดล้อม ในรูปของคณะกรรมการหรือหน่วยงานหลักในการดำเนินการ เพื่อลดความซ้ำซ้อนทั้งระดับนโยบายและระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 10 ยุทธศาสตร์ โดยเป็นยุทธศาสตร์หลัก 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์
2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
3. ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

4. ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน

6. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการภาครัฐ การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลสังคมไทย

ส่วนยุทธศาสตร์สนับสนุนที่เป็นการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ และกลไกสนับสนุนยุทธศาสตร์หลักทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์

8. ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม

9. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเมือง และพื้นที่ฐานเศรษฐกิจ

10. ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศหรือการพัฒนา

สำหรับแนวทางการพัฒนาภาคการเกษตร ได้ถูกกำหนดอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักที่ 3 “ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน” ซึ่งได้กำหนดแนวทางพัฒนาเป็นรายสาขา ได้แก่ ภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและการท่องเที่ยว การค้าและการลงทุน แต่ในโอกาสนี้จะขอกล่าวถึงภาคการเกษตรเท่านั้น

โดยภาคการเกษตรในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 กำหนดแนวทางพัฒนาไว้ 6 แนวทาง ดังนี้

1. เสริมสร้างฐานการผลิตภาคการเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยประกอบด้วย

- 1.1 พัฒนาและบำรุงรักษาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร รวมทั้งจัดระบบการปลูกพืชให้

สอดคล้องกับปริมาณน้ำที่หาได้โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งเก็บน้ำ แหล่งน้ำในไร่นา อ่างน้ำขนาดเล็ก และขนาดกลาง ให้กระจายตัวตามศักยภาพของพื้นที่รวมทั้งให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ด้านน้ำ

1.2 ค้ำครองพื้นที่เกษตรกรรมที่มีศักยภาพและขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกรให้มากขึ้น โดยผลักดันการจัดทำพระราชบัญญัติค้ำครองพื้นที่เกษตรกรรม การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างเป็นระบบ การรักษาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมไว้เป็นฐานการผลิตการเกษตรที่มั่นคง รวมทั้งการเร่งรัดฟื้นฟูและปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ และส่งเสริมการเข้าถึงปัจจัยการผลิตคุณภาพดีอย่างทั่วถึง ในราคาที่เป็นธรรม

1.3 ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในการรวบรวม คัดเลือก และปรับปรุงพันธุ์กรรมพืช สัตว์ สัตว์น้ำ และจุลินทรีย์ท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน

2. สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมแบบมีส่วนร่วม

เพื่อสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ (Bio-Base) และปรับปรุงระบบการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร มีความปลอดภัยและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรรมที่ยั่งยืน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยให้ความสำคัญกับ

2.1 ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาปัจจัย

การผลิต ด้านพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์สัตว์น้ำ เทคโนโลยีการเพาะปลูก การวิจัยและพัฒนาเครื่องจักรกลทางการเกษตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

2.2 วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปใหม่ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความหลากหลายของสินค้าที่เกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถเข้าถึง

2.3 พัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความรู้หรือปรับระบบการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศให้กับเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การจัดทำแปลงต้นแบบผ่านศูนย์การเรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในพื้นที่

3. ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดย

3.1 พัฒนาระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งในกลุ่มสินค้าอาหารและไม่ใช่อาหาร รวมถึงการพัฒนาระบบตรวจรับรองคุณภาพและระบบตรวจสอบย้อนกลับให้เป็นไปตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของตลาดภายในและต่างประเทศ พร้อมทั้งให้มีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรักษาคุณภาพและมาตรฐานสินค้าอย่างเคร่งครัด

3.2 ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้มาตรฐานและความปลอดภัย โดยให้ความรู้และส่งเสริมการผลิตสินค้าที่ปลอดภัยทั้งเกษตรกรอินทรีย์ การผลิตตามมาตรฐาน GAP และฮาลาล เป็นต้น

3.3 ขับเคลื่อนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง โดยการสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนการเข้าสู่มาตรฐานทั้งด้านการเงินและการทำการตลาด

4. เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตรโดย

4.1 เสริมสร้างศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและการรวมกลุ่มให้เป็นกลไกหลักของการบริหารจัดการตลอดห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมเกษตร โดยอาศัยแนวคิดและกระบวนการสหกรณ์เป็นพื้นฐานความเข้มแข็งของเกษตรกรในทุกกระดับ โดยดำเนินการแบบบูรณาการระหว่างเกษตรกร ภาครัฐและภาคเอกชน และการทำเกษตรแบบมีพันธสัญญา (Contract farming)

4.2 ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืชปศุสัตว์และการทำประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (Zoning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน โดยเร่งรัดการใช้เครื่องจักรกลและนวัตกรรมมาช่วย

4.3 วิจัยและพัฒนาการใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรสมัยใหม่ในกระบวนการผลิต ทั้งก่อนการเก็บเกี่ยว หลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูป

4.4 สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร การใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรชีวภาพเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ และพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง

4.5 บริหารจัดการผลผลิตอย่างเป็นระบบและครบวงจร โดยมีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภาคอุตสาหกรรม

4.6 พัฒนากลไกจัดการความเสี่ยงที่กระทบต่อสินค้าเกษตร ได้แก่ ตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า การตั้งกองทุนประกันภัยพืชผล

4.7 สร้างความร่วมมือด้านการเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้านในการผลิตและแปรรูป

5. ส่งเสริมและเร่งขยายแนวคิดการทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดย

5.1 ส่งเสริมให้เกษตรกรมีบทบาท

และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการเกษตร มีส่วนร่วมในการช่วยคิด ช่วยทำ และเป็นเจ้าของกิจการ

5.2 ส่งเสริมขยายผลและพัฒนาการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสานและวนเกษตร เป็นต้น

5.3 ควบคุมการใช้สารเคมีการเกษตรที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ชีวภาพแทนให้มากขึ้น

6. พัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่

6.1 พัฒนาระบบข้อมูลด้านอุปสงค์และอุปทานให้มีความถูกต้อง แม่นยำ เชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้วางแผนด้านการเกษตร โดยใช้การตลาดนำ รวมถึงเกษตรกรสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างง่ายและทั่วถึง

6.2 สร้างบุคลากรด้านการเกษตรโดยผลิตเกษตรกรรุ่นใหม่หรือดำเนินนโยบายบัณฑิตคืนถิ่น โดยเน้นการพัฒนาพนักงานปราดเปรื่อง (Smart Officer) และเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmers)

6.3 ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรให้ทันสมัย เช่น กฎหมายด้านปฏิรูปที่ดิน กฎหมายควบคุมสารเคมี กฎหมายสหกรณ์ เป็นต้น

โดยเป้าหมายของการพัฒนาการเกษตรตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 กำหนดไว้

1) อัตราการขยายตัวภาคเศรษฐกิจด้านการเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ต่อปี

2) เกษตรกรมีเงินสดสุทธิ 59,460 บาทต่อครัวเรือน ในปี 2564

3) พื้นที่การเกษตรเกิดความยั่งยืน 5,000,000 ไร่ ในปี 2564

จากแนวทางการพัฒนาทั้ง 6 แนวทางที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา ไม่ได้แตกต่างจากแผนพัฒนาฉบับที่ 11 มากนัก และกิจกรรมต่างๆ นั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการอยู่แล้ว เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาพื้นฐานด้านเกษตรกรรม การสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ การยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรเข้าสู่มาตรฐานที่สากลยอมรับ การเสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตตลอดห่วงโซ่อุตสาหกรรม ส่งเสริมขยายแนวคิดการทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคการเกษตร และสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ แต่ผลจะสัมฤทธิ์ตามแผน 11 มากน้อยอย่างไร คงเป็นที่ประจักษ์อยู่แล้ว อาทิ

การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันการผลิตสินค้าตามสภาพพื้นที่สอดคล้องกับตลาด การสร้างความเป็นธรรมและลดความเสี่ยงด้านราคา โดยใช้กลไกตลาดล่วงหน้าที่อยู่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทุกเรื่องที่กำลังมา ยังเป็นปัญหาและภาระต่อทางราชการทั้งสิ้น ปัญหาของการดำเนินการที่เกษตรกรเหล่านี้ยังยากจน ผลิตสินค้าแล้วขายไม่ได้ มีการเรียกร้องความช่วยเหลือจากทางราชการ เป็นต้น จะต้องได้รับการแก้ไขในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มิฉะนั้นผลการดำเนินการก็คงเหมือนเดิม

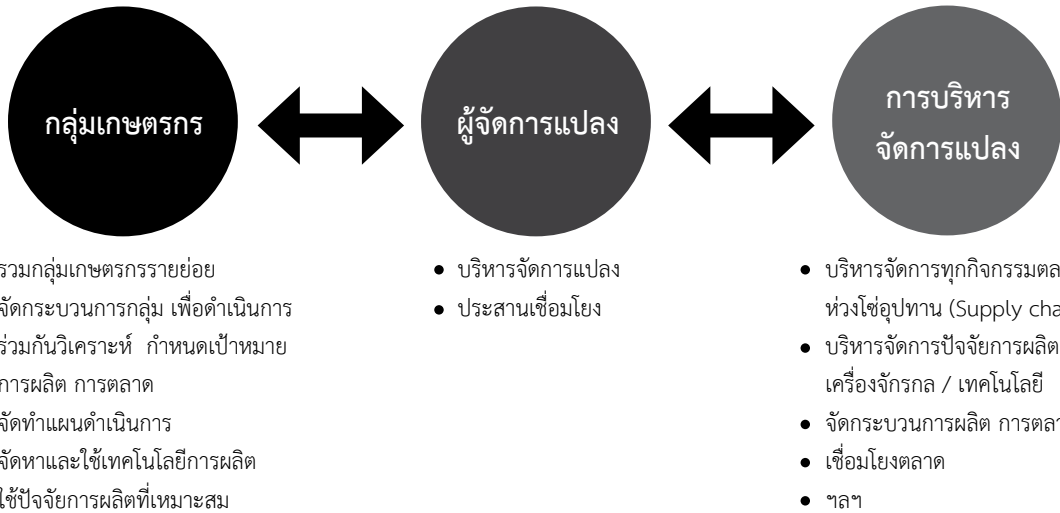
สำหรับนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ได้เริ่มศึกษารูปแบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมตามยุทธศาสตร์ “ประเทศไทย 4.0” คือ “การเกษตรแปลงใหญ่”

แนวคิดหลักในการจัดทำเกษตรแปลงใหญ่คือเพื่อให้เกิดการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีการผลิตและการบริหารจัดการ เพื่อเพิ่มขีดความ

สามารถในการแข่งขัน ต้นทุนลดลง ประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการส่งเสริมให้หน่วยราชการของกระทรวงฯ จัดทำนาแปลงใหญ่พื้นที่ 5,000 ไร่ เป็นโครงการนำร่องโดยให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่เหมาะสมของกระทรวงเป็นผู้รับผิดชอบหลัก การดำเนินการให้ใช้วิธีการบูรณาการระหว่างเกษตรกร ราชการ และเอกชน โดยเรียกว่า “โครงการประชารัฐ” โดยผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดโครงการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดห่วงโซ่การผลิต (Supply Chain) แต่เท่าที่ทราบเกษตรกรยังมีส่วนร่วมน้อย การดำเนินการหลักๆ โดยทางราชการ

จากการทำนาแปลงใหญ่ การประเมินผลออกมาค่อนข้างดีทั้งด้านต้นทุนที่ลดลง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดีขึ้น จึงกำหนดเป็นนโยบายรองรับยุทธศาสตร์ “ประเทศไทย 4.0” โดยองค์ประกอบของเกษตรแปลงใหญ่ มีดังภาพที่ 2

หลักการหรือแนวทางการดำเนินการของ “เกษตรแปลงใหญ่” คือรัฐจะสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยที่ผลิตสินค้าเกษตรชนิดเดียวกันในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ได้ร่วมมือรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าเกษตรชนิดเดียวกันให้มีปริมาณและคุณภาพตามความต้องการของตลาด ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะร่วมกันผลิต ร่วมกันขาย ที่เหลือจากการบริโภคและจำหน่ายก็แปรรูป โดยระบบการผลิตแปลงใหญ่นี้คาดว่าจะสามารถลดต้นทุนเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการบริหารจัดการที่มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และเครื่องจักรกลมาใช้ในการผลิต การบริหารจัดการ การตลาดและการจำหน่าย (Smart Officer หรือ Smart Farmer)

ภาพที่ 2 องค์ประกอบเกษตรกรแปลงใหญ่

ในระยะแรก ทางราชการจะมอบให้หัวหน้าหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับอำเภอ ได้แก่ เกษตรอำเภอ ปฏิรูปที่ดินอำเภอ ผู้จัดการสหกรณ์ หรือหน่วยอื่นๆ ในพื้นที่ เป็นผู้จัดการโครงการและมีการผลักดันทั้งทางราชการ เกษตรกรและภาคเอกชน โดยได้กำหนดกรอบการดำเนินการ ดังนี้

1) ข้าว พืชไร่ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา พื้นที่รวมกันมากกว่า 1,000 ไร่ และจำนวนเกษตรกรมากกว่า 50 ราย

2) ไม้ผล พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ หรือพืชอื่นๆ พื้นที่รวมกันมากกว่า 300 ไร่ เกษตรกรมากกว่า 50 ราย

3) ประมง ปศุสัตว์ ใช้พื้นที่รวมกันมากกว่า 300 ไร่ หรือใช้จำนวนสัตว์ เช่น โคเนื้อ มากกว่า 642 ตัว กระบือ 429 ตัว แพะ แกะ 3,000 ตัว และสัตว์ปีกมากกว่า 30,000 ตัว

หลักการและขั้นตอนการดำเนินการ ก่อนข้างตอรับตามนโยบาย “ประเทศไทย 4.0” และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12 ได้เป็นอย่างดี

ที่ควรคำนึงถึงก็คือ “ผู้จัดการโครงการ” ที่จะต้องเป็นผู้รอบรู้มากๆ ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ การตลาดและวิธีจำหน่าย เพราะผู้จัดการเป็นหัวใจสำคัญในการรวมกลุ่ม และการใช้เทคโนโลยีเฉพาะด้านการตลาด ที่จะมากำหนดแผนการผลิต รวมทั้งราคาที่จะได้ ภารกิจที่กล่าวมาแค่นี้ผู้จัดการก็เหนื่อยแล้ว เพราะถ้าวิเคราะห์ผิดราคาตกหรือขายไม่ได้ ใครจะรับผิดชอบ โชคดีที่ระยะแรกจะทำในลักษณะการทำฟาร์มแบบไม่มีพันธะสัญญา

เมื่อ 6 กันยายน 2559 ได้เห็นการเอาจริงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เกี่ยวกับ “เกษตรกรแปลงใหญ่” ท่านพล.อ.ฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์มติชนว่าโครงการเกษตรแปลงใหญ่ได้มีการดำเนินการในปีงบประมาณ 2559 แล้ว โดยส่วนราชการของกระทรวงเกษตรฯ ได้ออกไปรณรงค์เพื่อรับสมัครเกษตรกรเพื่อร่วมโครงการ ขณะนี้มีเกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการ 29,169 ครัวเรือน คาดว่าจะดำเนินการทำแปลงใหญ่ได้ 268 แปลง เนื้อที่ 662,669 ไร่ แบ่งเป็น

ข้าว 142 แปลง พืชไร่ 38 แปลง ปาล์มน้ำมันและ
ยางพารา 15 แปลง ไม้ผล 37 แปลง ด้านปศุสัตว์
12 แปลง ด้านประมง 9 แปลง ที่เหลือเป็นพืชผัก
สมุนไพร ไม้ดอก ไม้ประดับและไหม 15 แปลง

การดำเนินการปี 2559 อย่างจริงจัง 3
แปลง โดยเป้าหมายต้องการสร้างแปลงต้นแบบ
จังหวัดละอย่างน้อย 1 แปลง โดยผลการดำเนินการ
ที่สามารถเป็นต้นแบบ “เกษตรแปลงใหญ่”
ที่สัมฤทธิ์ผลคือการปลูกสับปะรดปัตตาเวีย
แปลงใหญ่ของชุมชนบ้านคา ต.หนองพันซ์จันทร์
อ.บ้านคา จังหวัดราชบุรี ที่มีเกษตรกรเข้าร่วม
โครงการ 88 ครอบครัว มีเนื้อที่ 1,014 ไร่
ประกอบด้วย 88 แปลงย่อย

สภาพพื้นที่โครงการไม่เหมาะกับการ
พัฒนาพืช จึงจัดแบ่งความรับผิดชอบในการพัฒนา
ให้กับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กรมพัฒนาที่ดิน : รับผิดชอบในการพัฒนา
และปรับปรุงดินให้เหมาะกับการปลูกสับปะรด มี
การผลิตปุ๋ยและสารอินทรีย์ใช้เอง

กรมวิชาการเกษตร : รับผิดชอบด้าน
เกษตรกรรมและอารักขา โดยเริ่มจากการจัดหา
พื้นที่ กำหนดกรรมวิธีปลูก โดยเพิ่มอัตราปลูก
จาก 8,000 หน่อต่อไร่ เป็น 10,000 หน่อ ดูแล
ด้านการใช้ปุ๋ยและควบคุมขบวนการผลิต เร่งดอก
ตามมาตรฐาน GAP

กรมส่งเสริมการเกษตร : เข้ามาช่วยเหลือ
ในด้านการบริหารจัดการแปลง

กรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร : เข้ามา
ช่วยเหลือจัดการด้านการตลาดและการจำหน่าย

จากการระดมกำลังของหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม
ต่างๆ ตลอดห่วงโซ่อุปทาน ทำให้การทำ “เกษตร
แปลงใหญ่” ได้ผลดี

1) สามารถลดต้นทุนการผลิตลงร้อยละ
38.5 โดยต้นทุนต่อกิโลกรัม จาก 6.50 บาท เหลือ
4.00 บาท

2) การผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้น จาก
การเพิ่มจำนวนหน่อต่อไร่ การดูแลตามมาตรฐาน
GAP ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 66 จาก 4.8 ตัน
ต่อปี เป็น 8 ตันต่อปี

3) เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งจาก
ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น และการปรับโครงสร้างตลาด
จากผลิตเพื่อส่งโรงงาน เป็นการผลิตคัดขายสด
ส่วนหนึ่ง อีกส่วนส่งโรงงานสับปะรดกระป๋อง

4) เพิ่มอำนาจการต่อรอง ทั้งการหา
ปัจจัยและการตลาด โดยกำหนดจุดรับซื้อ ทำให้
ลดต้นทุนด้านการขนส่งได้

จากข้อดีและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการ
พัฒนาระบบการผลิตก้าวหน้า “เกษตรแปลงใหญ่”
ที่เป็นโครงการนำร่องเป็นเรื่องปกติ เพราะมีทั้ง
ทรัพยากรมนุษย์ที่เชี่ยวชาญ มีความพร้อมในการ
ใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม ตลอดจนมีความพร้อม
การใช้ปัจจัยต่างๆ

การดำเนินการ “เกษตรแปลงใหญ่” จึง
เป็นเรื่องดี และสามารถตอบโจทย์ “ประเทศไทย
4.0” ได้ดี เพราะสามารถบูรณาการหน่วยงาน
ต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนได้ แต่ในเงื่อนไข
ที่ทางราชการยังเข้าไปช่วยบริหารจัดการนี้ การ
ดำเนินการเป็นไปได้ดีแต่ในกรณีที่ทางราชการ
ถอนตัวออกไปให้เกษตรกรรับผิดชอบเอง
โครงการนี้จะมั่นคงและยั่งยืนต่อไปได้หรือไม่
ยังเป็นเรื่องน่ากังขา เพราะการดำเนินการโดย
ราชการ โดยความร่วมมือของเอกชนมีข้อจำกัด
แตกต่างกับเกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการ เช่น

1) การคาดคะเนและวิเคราะห์ด้าน
การตลาดโดยไม่มีการทำงานเกษตรแบบมีพันธะ

สัญญา ทำได้จริงหรือ? เพราะจากการทำแผนพัฒนาฯ ฉบับไหนก็ตาม ยังไม่สามารถกำหนดปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรแต่ละพืชได้เลย ทำให้การกำหนดเขตการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพ (Zoning) ให้มีประสิทธิภาพทำได้ยากและไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่ทราบเป้าหมายการผลิต ไม่สามารถประมาณการใช้ที่ดินได้ จึงไม่สามารถตัดพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมออกได้ ดังนั้นการคาดคะเนตลาดเพื่อกำหนดการปลูกพืชจึงเป็นปัญหาใหญ่ของผู้จัดการโครงการ

2) ผู้จัดการแปลงหรือผู้จัดการโครงการระยะแรกบริหารโดยราชการที่จะต้องมีความรู้ มีประสบการณ์ในการบริหารตลอดห่วงโซ่อุปทานแล้วยังต้องเป็นมือประสานกับผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก มีการพัฒนาคนเพื่อรองรับโครงการหรือยัง เพราะส่วนราชการบางส่วนเพิ่งให้ข่าวว่ากำลังสร้าง Smart Officer เพื่อรองรับ “ประเทศไทย 4.0”

3) ฐานข้อมูลทางวิชาการที่ทันสมัยถูกต้อง สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีพร้อมหรือยัง โดยเฉพาะด้านพืชซึ่งมีตัวแปรมากมาย เช่น ดิน 300 กว่าชุดดิน หรือ 62 กลุ่มชุดดิน ซึ่งจะต้องมีองค์ความรู้ในการจัดการ การใช้ปุ๋ยที่แตกต่างกัน ความรู้ด้านการใช้ปุ๋ยที่ใช้มากกว่า 40 ปี ยังใช้ได้ดี มีประสิทธิภาพหรือไม่?

4) เมื่อราชการถอนตัวออกจากโครงการ “เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmers)” ที่จะเป็นผู้บริหารจัดการแปลงมีพร้อมหรือยัง ผู้จัดการแปลงจะได้ผลตอบแทนจากการดำเนินการ

หรือไม่? เพราะถ้าเปรียบเทียบกับหัวหน้าโคเวต้า อ้อยของโรงงานน้ำตาลเหมือนผู้จัดการโครงการอ้อยแปลงใหญ่ มีผลตอบแทนจากการส่งอ้อยเข้าโรงงานตาม พรบ.อ้อยและน้ำตาลทราย ทำให้โครงการอ้อยแปลงใหญ่อยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นโครงการ “เกษตรแปลงใหญ่” จะสัมฤทธิ์ผล มั่นคงยั่งยืน คงจะต้องดูแล “ผู้จัดการโครงการ” ให้มีฐานะมั่นคงด้วย โดยอาจจะต้องดูหรือเอาแบบ พรบ.อ้อยและน้ำตาลทรายเป็นต้นแบบ

สุดท้ายโครงการ “เกษตรแปลงใหญ่” จะดีสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สามารถสอดรับกับยุทธศาสตร์ชาติ “ประเทศไทย 4.0” หัวใจหลักคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งข้าราชการที่จะเป็นผู้จัดการโครงการชั่วคราว (Smart Officer) และเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmers) ที่จะเข้ามารับผิดชอบ ซึ่งตรงกับเจตนารมณ์การพัฒนาการเกษตรตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่การพัฒนาเน้น “เกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาการเกษตรในอนาคต 20 ปีข้างหน้าคงไม่ยึดติดกับ “เกษตรแปลงใหญ่” เท่านั้น เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยกว่า 5 ล้านครัวเรือน การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมสำหรับรายย่อยก็ต้องมีหลากหลายและสามารถเข้าถึงได้ง่ายเพื่อให้สอดรับกับโครงสร้างการผลิตตามนโยบายประเทศไทย 4.0 เพื่อให้ “เกษตรกรมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” ภายในระยะ 20 ปีด้วย